

6D021300 – «Лингвистика» мамандығы бойынша философия докторы (PhD) дәрежесіне іздену үшін ұсынылған Серикбаева Айжан Дүйсенбаевнаның «Виртуалды коммуникациядағы тілдік жаңартпалар: кодификациялау және лексикографиялау» тақырыбындағы диссертациялық жұмысына ресми

РЕЦЕНЗЕНТТІҢ ЖАЗБАША ПІКІРІ

р/н №	Өлшемшарттар	Өлшемшарттарға сәйкестігі (жауап нұсқаларының бірін сызу)	Ресми рецензенттің ұстанымына негіздеме (ескертуді курсивпен көрсету)
1.	Диссертация тақырыбының (бекіту күніне) ғылымның даму бағыттарына және/немесе мемлекеттік бағдарламаларға сәйкес болуы.	<p>1.1 Ғылымды дамытудың бағыттарына және/немесе мемлекеттік бағдарламаларға сәйкестігі:</p> <p>1) Диссертация мемлекет бюджетінен қаржыландырылатын жобаның немесе нысаналы бағдарламаның аясында орындалған (жобаның немесе бағдарламаның атауы мен нөмірін көрсету);</p>	<p>А.Д.Серикбаеваның «Виртуалды коммуникациядағы тілдік жаңартпалар: кодификациялау және лексикографиялау» тақырыбында орындалған диссертациялық жұмысы төмендегідей мемлекеттік бағдарламаларға сәйкес дайындалған.</p> <p>1) ҚР Тіл саясатын іске асырудың 2020-2025 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы (ҚР Үкіметінің 2019 жылғы 31 желтоқсандағы № 1045 қаулысы);</p> <p>2) Мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандарты және басқа да мемлекеттік нормативтік-құқықтық құжаттарда көрсетілген міндеттерді шешуге бағытталған ҚР «Білім туралы заңы»;</p> <p>3) ҚР Білім беруді және ғылымды дамытудың 2020-2025 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы (5.3.6 Тарих пен мәдениеттің, әдебиет пен тілдің, салт пен құндылықтардың ортақтығы. ҚР Үкіметінің 2019 жылғы 27 желтоқсандағы № 988 қаулысы);</p> <p>4) «Цифрландыру, ғылым және инновациялар есебінен технологиялық серпіліс» ұлттық жобасы (ҚР Үкіметінің 2021 жылғы 12 қазандағы № 727 қаулысы).</p> <p>Диссертация ҚР Ғылым және жоғары білім министрлігі Ғылым комитетінің «Жас ғалым» 2023-2025 жылдар бойынша мемлекеттік бюджеттен қаржыландырылатын «AP19175847 - Цифрлық Қазақстан үдерісінде мемлекеттік тілдің дамуы: социолингвистикалық зерттеу» атты гранттық ғылыми жобасы аясында орындалған.</p>

		2) Диссертация басқа мемлекеттік бағдарлама аясында орындалған (бағдарламаның атауын көрсету);	Диссертация қандай да бір мемлекеттік бағдарлама аясында орындалмаған.
		3) Диссертация Қазақстан Республикасының Үкіметі жанындағы Жоғары ғылыми-техникалық комиссия бекіткен ғылым дамуының басым бағытына сәйкес (бағытын көрсету) келеді.	А.Д.Серикбаеваның «Виртуалды коммуникациядағы тілдік жаңартпалар: кодификациялау және лексикографиялау» атты тақырыптағы диссертациялық жұмысы 6D021300 – «Лингвистика» білім беру бағдарламасы аясында орындалған. Сонымен қатар диссертациялық жұмыс ҚР Үкіметі жанындағы Жоғары ғылыми-техникалық комиссия бекіткен «Әлеуметтік және гуманитарлық ғылымдар саласындағы зерттеулер» басым бағытының «Гуманитарлық ғылымдар саласындағы іргелі, қолданбалы, пәнаралық зерттеулер» секілді мамандандырылған ғылыми бағыттармен өзара сәйкеседі.
2.	Ғылым үшін маңыздылығы.	Жұмыс ғылымға елеулі үлесін <u>қосады</u> /қоспайды, ал оның маңыздылығы <u>ашылған</u> /ашылмаған.	<p>Дайындалған диссертациялық жұмыс виртуалды коммуникациядағы тілдік жаңартпалардың кодификациялау жолдарын нақтылауға, тілдік жаңартпалардың лексикографиялануын қамтамасыз етуге, интернет желісіндегі тілдік коммуникацияның технологиялық сипаттары мен тілдік жаңартпалардың қолданыс өрісін көрсетуге бағытталған. Нақтылап айтқанда:</p> <p>1) Қазақ тіліндегі виртуалды коммуникацияның қолданыс ерекшеліктері лингвистикалық, технологиялық, социологиялық, психологиялық аспектіде қарастырылып, алғаш рет диссертациялық деңгейде нақты зерттеу нысаны алынып кешенді түрде қарастырылған.</p> <p>2) Виртуалдық коммуникациядағы тілдік жаңартпаларды лингвистикалық аспектіде зерттеу арқылы неография, неолексема, неологизм, неология, интернет-коммуникация секілді мәселелерді ғылыми теориялық және практикалық тұрғыдан жан-жақты қарастырған. Интернет коммуникациядағы коммуниканттардың тілдесіміндегі жылдамдық пен үнемділікке басымдық беруіндегі тілдік бірліктердің формасы мен мазмұнындағы ерекшеліктеріне тілдік талдаулар жасауы жұмыстың ғылыми жаңалығы деп танылады.</p> <p>3) Виртуалдық коммуникация мәтіндеріндегі тілдік жаңартпаларды кодификациялау мен лексикографиялаудың ерекшеліктері көрсетіліп, жасанды интеллект арқылы кодификациялаудың механизмдері мен лексикографиялаудың дәстүрлі және заманауи үлгілері ғылыми тұрғыдан жан-жақты қарастырылған.</p> <p>4) Зерттеу жұмысында интернет-коммуникацияның басты ерекшелігі</p>

			<p>ретінде, коммуникациялық технологиямен жарыса енген жаңартпалардың тілдік графикалық, аудиовизуалды көпқұрылымды болмысы қарастырылып, ақпараттық технологиялық, электрондық сипаттары көрсетіліп, оларға теориялық және практикалық талдаулар жасауы жұмыстың жаңашылдық сипатын көрсетеді.</p> <p>5) Диссертациялық зерттеудің ғылыми жаңалықтары визуалды коммуникация, интернет-коммуникация, масс-медиа, лингвокоммуникация, ақпараттық ресурстар, компьютерлік лингвистика салаларындағы мәселелерді жан-жақты қамтуының нәтижесінде жүзеге асқан. Сондықтан диссертациялық жұмыс көп салалы, іргелі зерттеулерге негізделген коммуникативтік трансформацияның мазмұнын байытуға, соның ішінде виртуалды коммуникацияның лингвотехнологиялық болмысын зерттеуге, корпусдық лингвистика саласындағы мамандардың біліктілігін арттыруға елеулі үлес қосады.</p> <p>Сонымен диссертациялық жұмыстан алынған нәтижелері мен анықталған ғылыми қорытындылары ҚТҰК әзірлеуде, тілдік жаңарталарды кодификациялау мен лексикографиялық сөздіктер жасауда пайдаланудың ғылыми теориялық және практикалық тұрғыдан маңызды жоғары деп санаймыз. Осы ретте диссертанттың жұмысы зерттеу жұмыстарына қойылатын талаптармен өзара сәйкес келеді және диссертациядағы ғылыми нәтижелер лингвистикалық тұрғыдан негізделген, практикалық тұрғыдан қажетті ғылыми әдістерді қолдану арқылы дәлелденген. Зерттеудің жетекші идеясы мен болжамы диссертацияда толық көрсетілген.</p>
3.	Өзі жазу принципі.	<p>Өзі жазу деңгейі:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) жоғары; 2) орташа; 3) төмен; 4) өзі жазбаған. 	<p>Докторанттың жұмысты өзі жазу деңгейі жоғары, тақырыпты толық игерген, академиялық жазу мен ғылыми стилді меңгерген, логикалық ой қайшылығы жоқ, өзіндік сыни пікірі қалыптасқан, ғылыми тілі орныққан. Диссертанттың өзі жазу деңгейінің жоғарылығы виртуалды коммуникациядағы тілдік жаңартпалардың қолданыс өрісін саралауы, тілдік жаңартпалардың динамикалық болмысын сипаттауымен қатар кодификациялау жолдарын көрсетуі, лексикографиялық жүйедегі тілдік жаңартпалардың жиілік статистикасын көрсетуі, өзге тілден енген неологизмдердің аудармасы, өзгеріссіз енген қолданыстағы тілдік жаңартпалардың мағыналық мәні мен ерекшеліктерін сипаттауы, 9 ашық аккаунттан тілдік материалдар алынып, ұтымды лингвистикалық талдаулар</p>

			жасауы арқылы дәйектелген. Автор зерттеуге қажетті материалдарды ғылыми тұрғыдан сұрыптап, интернет-коммуникация мәселелеріндегі тілдік жаңартпаларды тиімді әдіс-тәсілдер негізінде дұрыс талдай білген.
4.	Ішкі бірлік принципі.	<p>4.1 Диссертация өзектілігінің негіздемесі:</p> <p>1) негізделген;</p> <p>2) жартылай негізделген;</p> <p>3) негізделмеген.</p>	<p>Диссертацияның өзектілік негіздемесі виртуалды коммуникациядағы тілдік жаңартпалардың қолданысы негізінде зерделеніп, отандық интернет кеңістіктегі 1 миллионнан артық оқырманы бар 9 ашық аккаунттан 800-ге жуық пост, 90 000 тарта пікір жазбаларындағы тілдік материалдар негізінде лингвистикалық, статистикалық, әлеуметтік зерттеулер жүргізген. Виртуалды кеңістіктегі тілдік жаңартпалар табиғи және эволюциялық даму процесінен өтетіндігінің төрт түрлі жолын (1. Соссюрдің екі жақтылық моделі. 2. Аналогиялық жаңартпа. 3. Кодтың ішкі қайта жазылуы. 4. Тұрақтылық пен өзгерістің бірлігі) көрсетіп, оларға ғылыми түсіндірме жасайды (53-54 бб.). Зерттеу жұмысының өзектілігін негіздеу мен тілдік жаңартпаны анықтау барысында, жаңа тілдік құрылымдар мен элементтердің пайда болуын талдау үшін синхронды және диахронды лингвистика, корпустық талдау, салыстырмалы зерттеу және психо-/социолингвистикалық әдістер мен тәсілдердің 6 түрін (Диахрониялық талдау, Корпустық лингвистика, Салыстырмалы синхронды талдау, Этнолингвистикалық әдіс, Психолингвистикалық әдістер, Социолингвистикалық зерттеу) қолданып (54-55 бб.), оларға практикалық мысалдар арқылы талдаулар жүргізеді. Сонымен қатар виртуалды коммуникациядағы тілдік жаңартпаларды зерттеудің ерекшеліктері, тілдің эволюциялық даму бағыты, тілдік жаңартпалардың түрлері, тілдік жаңартпаларды кодификациялаудың лингвистикалық негіздері мен лексикографиялаудың үлгілері қарастырылып, тілдік жаңартпалардың виртуалды кеңістік пен тұрмыстық өміріндегі сөз қолданыстары алынып, тілдік жаңартпалардың қолданысқа ену динамикасына талдаулар жасау арқылы ғылыми тұрғыдан толықтай негізделген.</p>
		<p>4.2 Диссертация мазмұны диссертация тақырыбын айқындайды:</p> <p>1) айқындайды;</p> <p>2) ішінара айқындайды;</p> <p>3) айқындамайды.</p>	<p>Диссертациялық жұмыстың ішкі мазмұны тақырыптық атауымен өзара үндеседі және жұмыстың мазмұны мен зерттеудің тақырыбы бірін бірі толықтай айқындайды. Зерттеу жұмысында көзделген мақсат-міндеттерге байланысты тілдік материалдар екі тарауға бөлініп берілген. Бірінші тарауда виртуалды коммуникациядағы тілдік жаңартпалардың теориялық мәселелері, тілдік жаңартпалар тілдің эволюциялық даму жолының көрсеткіші екендігі ғылыми теориялық және практикалық тұрғыдан айқындалып, тілдік</p>

			<p>жаңартпалардың түрлері мен жаңа сөздердің пайда болуы, грамматикалық құрылымдардың өзгеруі, дыбыстық өзгерістер, семантикалық ауысулар және тілдің әлеуметтік немесе технологиялық әсерлерге бейімделуі сияқты аспектілерді қамтиды. Ал жұмыстың екінші тарауы да диссертация тақырыбының мазмұнына сәйкес түзілген. Екінші тарауда тілдік жаңартпаларды кодификациялаудың тілдің нормативтік жүйесін бекіту, олардың қолдану ережелерін заңдастыру мәселелері қарастырылған. Тілдік жаңартпаларды неографиялық сөздік жазу жүйесіне сәйкестендіру мен тілдік жаңартпаларды кодификациялау мен неографиялық сөздіктерді бекіту арқылы жүзеге асырудың маңызы мен өндірістік сипаттамасы көрсетілген. Сонымен қорытындылай келгенде, диссертация мазмұны тақырыптың атауын толық аша алады.</p>
		<p>4.3. Мақсаты мен міндеттері диссертация тақырыбына сәйкес келеді: 1) <u>сәйкес келеді;</u> 2) ішінара сәйкес келеді; 3) сәйкес келмейді.</p>	<p>Диссертацияның мақсаты мен міндеттері зерттеу жұмысының тақырыбына толығымен сәйкес келеді. Атап айтқанда: докторант виртуалды коммуникациядағы тілдік жаңартпаларды кодификациялау мен лексикографиялауға қатысты интернет кеңістіктегі ресми емес мәліметтер бойынша ағылшын тілінен қазақ тіліне күніне кемі 1000 сөз термин енетіндігіне қарай, ағылшын тілі арқылы енген кірме сөздердің жазылу нормасы, кодификациясы арнайы зерттеу нысанына сәйкес дереккөз ретінде пайдаланылған. Зерттеу мақсатына сәйкес қазақтілді виртуалды коммуникацияда пайда болған тілдік жаңартпаларды лингвистикалық тұрғыдан жүйелеу, сұрыптау және типологиялық жіктемесін жасау жұмыстары нақты тілдік материалдар негізінде жүзеге асқан. Диссертанттың зерттеу мақсатына сәйкес жасалған әрбір міндеттері (7-8 бб.) жұмыстың өн бойында көрініс тауып, ғылыми тұжырымдары мен жаңалығынан, тілдік талдауларынан айқын көрінеді. Диссертанттың алға қойған міндеттері диссертацияда өз шешімін тапқан және мақсатына сәйкес орындалған.</p>
		<p>4.4. Диссертацияның барлық бөлімдері мен ережелері логикалық байланысқан: 1) <u>толық байланысқан;</u> 2) ішінара байланысқан; 3) байланыс жоқ.</p>	<p>Диссертациялық жұмыстың барлық бөлімдері мен құрылымы логикалық тұрғыдан өзара толық байланысқан. Диссертациялық жұмыстың құрылымы кіріспеден, екі бөлімнен, қорытындыдан, пайдаланылған әдебиеттер тізімінен, қосымшадан тұрады. Диссертанттың зерттеу жұмысында бөлімдер аралығындағы логикалық-мазмұндық байланыс сақталған, зерттеудің ой жүлгесі жүйелі түрде байланысқа құрылған. Сондай-ақ жалпы жасалған теориялық тұжырымдары, тараушалар бойынша жасаған қорытындылары,</p>

		<p>4.5 Автор ұсынған жаңа шешімдер (қағидаттар, әдістер) дәлелденіп, бұрыннан белгілі шешімдермен салыстырылып бағаланған:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) сыни талдау бар; 2) талдау ішінара жүргізілген; 3) талдау өз пікірін емес, басқа авторлардың сілтемелеріне негізделген; 4) талдау жоқ. 	<p>әрбір практикалық талдаулары да бөлімдер тақырыбы мен өзара толық байланысқан.</p> <p>Автордың қорғауға ұсынып отырған диссертациясындағы қағидаттар мен әдістер, ғылыми шешімдер ізденуші тарапынан сыни талданған, бұрыннан белгілі шешімдермен өзара салыстырылған. Автор ұсынған жаңа шешімдер:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Виртуалды коммуникациядағы тілдік жаңартпаларды ғылыми теориялық тұрғыдан зерттеу барысында «онлай – офлайн» коммуникациядағы визуалды ақпарат пен мәтіндік материал аралығындағы ерекшеліктерді қарастыра келе, мәтіннің үш деңгейлі түрлену ерекшелігін (өңдеу стратегиясы, семантикалық стратегия, тактикалық әрекеттерді өңдеу) көрсетеді (32 б.); 2. Виртуалды коммуникациядағы тілдік жаңартпа тіл жүйесінде пайда болған жаңа тілдік элементтердің қолданысқа еніп, тілдік норманың бір бөлігіне айналып, «жаңартпа» ретінде танылуына қатысты тұжырымдары сыни талдауларға кұрылған (52-53 бб.); 3. Интернет кеңістіктегі тілдік жаңартпалар тілдің дамуына, бейімделуіне, заманауи қажеттіліктерге сәйкес болғанымен, бұл үдеріс тек оң нәтиже бермейтіндігі айтылып, бақылаусыз немесе шамадан тыс жүрсе, кейбір тілдік қауіптер мен теріс салдарларға әкелетіндігі де қарастырылған (56-58 бб.); 4. Зерттеу барысында неологизмдердің типологиясын 1) «формальды неологизмді» – «семантикалық неологизмді» ажыратуға мүмкіндік беретін категориялау критерийлері; 2) неологизмдердің негізгі сөзжасамдық сипаттамаларын анықтауға көмектесетін туынды критерий; 3) жаңаларының семантикалық және прагматикалық әлеуетін анықтауға мүмкіндік беретін семантикалық критерий лексикалық бірліктер деп үш негізгі критерийге бөліп қарастыруы сыни ойлау нәтижесі деп санаймыз (70 б.); 5. Виртуалды коммуникацияда қазақ тіліндегі жаңартпаларды анықтау мақсатында threads әлеуметтік желіде жарияланған жазбалар мен Instagram әлеуметтік желідегі пост, пікірлер Selenium library деп аталатын тапсырмаларды автоматтандыратын Python бағдарламасы арқылы жинақтап талдау жүргізуі жаңашыл шешім деп санаймыз; 6. Лексикалық жүйедегі тілдік жаңартпалар тілдің даму барысында пайда болатын жаңа сөздер, грамматикалық құрылымдар, фразеологизмдер және терминдер болғандықтан, оларды кодификациялауды ресми түрде жүйелеп, нормативтік стандарттарға сәйкестендіру, жаңа тілдік бірліктерді реттеу,
--	--	--	---

			<p>олардың дұрыс қолданылуын қамтамасыз ету және қазақ тілінің жүйелілігін сақтауға қатысты тұжырымдары ғылыми тұрғыдан негізделген.</p>
5.	<p>Ғылыми жаңашылдық принципі.</p>	<p>5.1 Ғылыми нәтижелер мен ережелер жаңа ма? 1) толығымен жаңа; 2) ішінара жаңа (25-75% жаңа болып табылады); 3) жаңа емес (25% кем жаңа болып табылады).</p>	<p>Диссертанттың зерттеу жұмысы бойынша алынған ғылыми нәтижелері мен қағидағардың жаңалығы қазіргі қолданысы жоғары виртуалды коммуникациядағы тілдік жаңартпалар лексикалық жүйенің мазмұнын теориялық және практикалық тұрғыдан толықтырады. Виртуалды коммуникациядағы тілдік жаңартпаларды кодификациялау мен лексикографиялаға қатысты зерттеу жүргізуі отандық лингвистикада алғаш рет орындалып отырғандықтан, толығымен жаңа болып саналады. Осы ойымызды нақтылай түссек:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Виртуалды коммуникациядағы тілдік жаңартпалардың қалыптасуына ықпал етуші факторлар көрсетіліп, тілдік жаңартпаларды кодификациялаудың әдістеріне қатысты талдау жұмыстарының тұжырдары жаңа (90-91 бб.); 2. Виртуалды коммуникациядағы тілдік жаңартпалар ағылшын тілі мен батыс тілдеріндегі сөзқолданыстар арқылы сөзжасалымындағы құрылымына қатысты жіктемелері мен лингвистикалық талдауларындағы келтірілген мысалдары жаңа; 3. Виртуалды коммуникация интернет және сандық технологиялар арқылы жүзеге асатын, дәстүрлі (ауызша және жазбаша) қарым-қатынастан бірқатар ерекшеліктерімен (уақыт пен кеңістіктен тәуелсіз, тілдік қысқартулар мен эмодзилерді кеңінен қолдану, көпмодальділік /мәтін, аудио, видео, графика) ажыратылатындығын көрсетуі жаңа (18-19 бб.); 4. Виртуалды кеңістіктегі мультимодальділіктің мағынаны жеткізудегі семиотикалық ресурстарды (мәтін, визуалды элементтер, аудио) біріктіріп, коммуниканттардың қарым-қатынасындағы трансформациялық ауысымды білдіретіндігі мен лингвистикалық, визуалды, ым-ишаралық және технологиялық аспектілерді біріктіріп, мағына жасау процесін күшейтетіндігін көрсетуі жаңа; 5. Мультимодальді коммуникацияның социолінгвистикалық астарындағы мәдени, әлеуметтік және технологиялық контекстерге тәуелді экспрессияның жаңа формаларын қалыптастыра отырып, әлеуметтік лингвистикалық процестерге белсенді әсер ететін негізгі аспектілерін (Цифрлық бірегейлік қалыптастыру, Цифрлық диалектілердің пайда болуы, Жаһандандудың виртуалды коммуникацияға әсері, Мемдердің әлеуметтік-мәдени құбылыс

			<p>ретіндегі генерациясы, Мультимодальді коммуникациядағы гендерлік және жас ерекшеліктері, Мультимодальді коммуникацияның әлеуметтік мәселелері) көрсетуі мен талдау тұжырымдары жаңа (21-23 бб.);</p> <p>6. Виртуалды коммуникациядағы тілдік жаңартпалар коммуниканттардың қажеттіліктері мен қоғамдағы өзгерістерге сәйкес қалыптасатындығы мен тілдік жаңартпалардың пайда болу себептерін (Қоғамдық және мәдени өзгерістер, Технологиялық прогресс, Тілдік экономия мен жеңілдету үрдісі, Әлеуметтік топтардың тілі, Көптілділік және тілдік байланыс, Мәдениетаралық ықпал) жіктемелеп көрсетуі жаңа.</p> <p>Сонымен диссертанттың зерттеу жұмысындағы нәтижелері мен жасаған ұсыныстары толығымен жаңа, маңызды, виртуалды коммуникациядағы тілдік жаңартпаларды кодификациялау мен лексикографиялаудағы мәселелерді шешуге толығымен әлеуеті жетеді.</p>
		<p>5.2 Диссертацияның қорытындылары жаңа ма? 1) толығымен жаңа; 2) ішінара жаңа (25-75% жаңа болып табылады); 3) жаңа емес (25% кем жаңа болып табылады)</p>	<p>Докторант тарапынан жүргізілген ғылыми-зерттеу жұмысының теориялық және практикалық маңызы бар нәтижелер алынған, зерттеу жұмысы бойынша қорытындылары толығымен жаңа. Ондағы қорытындылардың жаңалық деңгейі төмендегідей:</p> <p>Біріншіден, виртуалды коммуникациядағы тілдік жаңартпаларды біріздендіруге қатысты тұжырымдары мен прагматикалық жіктемелері, қолданыс аясына қатысты бірнеше түрлерге бөлуі мен тілдік талдаулары жаңа;</p> <p>Екіншіден, виртуалды коммуникациядағы тілдік жаңартпалардың жасалымына қатысты теориялық тұжырымдары мен лингвистикалық классификациялары жаңа;</p> <p>Үшіншіден, виртуалды коммуникациядағы тілдік жаңартпалар ағылшын тіліндегі лексикалық бірліктер негізінде қолданысқа түсетіндігі мен тілдің жаңаруына әсер етуші түрткіжайттарды жіктеуі мен талдауларының нәтижесі жаңа;</p> <p>Төртіншіден, виртуалды коммуникациядағы тілдік жаңартпалар тілдің қоғамдағы, мәдениеттегі және технологиядағы өзгерістерге қалай бейімделетіндігін мен тілдік жаңартпаларды кодификациялаудың жолдары мен әдістерін көрсетуі (96-98 бб.) жаңашыл қадам деп бағалаймыз.</p>
		<p>5.3 Техникалық, технологиялық, экономикалық немесе басқару шешімдері жаңа және</p>	<p>Диссертациялық зерттеудің мақсатына жету үшін қолданған техникалық, технологиялық, экономикалық немесе басқару шешімдері толығымен жаңа және негізделген. Диссертант алғаш рет виртуалды коммуникациядағы тілдік</p>

		<p>негізделген бе?</p> <p>1) <u>толығымен жаңа</u>;</p> <p>2) ішінара жаңа (25-75% жаңа болып табылады);</p> <p>3) жаңа емес (25% кем жаңа болып табылады).</p>	<p>жаңартпаларды біріздендіруге қатысты лингвистикалық аспектідегі зерттеуі жаңа. Виртуалды коммуникациядағы тілдік жаңартпаларды біріздендіруге қатысты тілдік материалдары техникалық және технологиялық тұрғыдан жабдықталған, цифрлық технологияға негізделген тілдік бірліктер болғандықтан, оларды лингвистикалық аспектіде қарастыру бағытындағы зерттеулері жаңа. Диссертанттың виртуалды коммуникациядағы тілдік жаңартпаларды кодификациялау мен лексикографиялауға негізделген лексикалық бірліктерді лингвистикалық талдаулары, тілдік жаңартпаларға қатысты жіктемелері, сөзжасамдық үдеріске түскендегі лексикалық құрылымына қатысты ғылыми теориялық талдаулары лингвокоммуникация ғылымының дамуына қосқан жаңалығы деп санауға болады. Ізденушінің виртуалды коммуникациядағы тілдік жаңартпаларды кодификациялау мен лексикографиялау мақсатындағы зерттеу жұмысы салааралық мәселелер аясында қарастырылған, атап айтқанда лингвокоммуникация, компьютерлік лингвистика, социолингвистика, психолингвистика, лингвокогнитология салаларына қатысты басқару шешімдері толығымен жаңа деп санаймыз.</p>
6.	Негізгі қорытындылардың негізділігі.	<p>Барлық қорытындылар ғылыми тұрғыдан қарағанда ауқымды дәлелдемелерде <u>негізделген</u>/негізделмеген (qualitative research (куолотатив ресеч) және өнертану және гуманитарлық ғылымдар бойынша даярлық бағыттары үшін).</p>	<p>Диссертациялық жұмыста пайдаланылған барлық негізгі пайымдаулар, тұжырымдар, қорытындылар ғылыми әлеуетімен ерекшеленеді. Зерттеу қорытындылары виртуалды коммуникациядағы тілдік жаңартпалардың кодификациялануы мен лексикографиялануының теориялық тұжырымдарын зерттеу бағытына сай ғылыми әдебиеттердің талдануы негізінде жасалған. Сонымен қатар диссертанттың жасаған тұжырымдары мен қорытындылары ғылыми интегративтік тұрғыдан дәлелдеуге тырысқан, яғни цифрлық технология, лингвокоммуникация, масс-медиа, интернет кеңістік, әлеуметтану, филологиялық ғылымдарды өзара үйлесімді ұштастыру арқылы, диссертацияның түпкі мақсатын анықтайтын қорытындыларын ауқымды тілдік жаңартпалармен негіздеген. Зерттеу нысанына алынған отандық интернет кеңістіктегі Facebook, Twitter, TikTok, Instagram секілді желілердегі мәтіндік мәліметтерді жинастырып, өңдеу арқылы 1 миллионнан артық оқырманы бар 9 ашық аккаунттан 800-ге жуық пост, 90 000 тарта пікір жазбаларындағы тілдік материалдар мен статистикалық зерттеулер арқылы негізделген. Қорғауға ұсынылып отырған диссертация бойынша терең және сапалы зерттеу жүргізілген. Ізденуші теориялық материалдарды толыққанды талдаған, практикалық материалдарды дұрыс және мақсатқа сай пайдалана</p>

			білген.
7.	Қорғауға шығарылған негізгі ережелер.	<p>Әрбір ереже бойынша келесі сұрақтарға жауап беру қажет:</p> <p>7.1 Ереже дәлелденді ме?</p> <p>1) дәлелденді;</p> <p>2) шамамен дәлелденді;</p> <p>3) шамамен дәлелденбеді;</p> <p>4) дәлелденбеді;</p> <p>5) бұл тұжырымда ереженің тривиалды екенін тексеру мүмкін емес.</p> <p>7.2 Тривиалды ма?</p> <p>1) ия;</p> <p>2) жоқ.</p> <p>7.3 Жаңа ма?</p> <p>1) ия;</p> <p>2) жоқ;</p> <p>3) бұл тұжырымда ереженің жаңашылдығын тексеру мүмкін емес.</p> <p>7.4 Қолдану деңгейі:</p> <p>1) тар;</p> <p>2) орташа;</p> <p>3) кең;</p> <p>4) бұл тұжырымда ереженің қолдану деңгейін тексеру мүмкін емес.</p> <p>7.5 Мақалада дәлелденген бе?</p> <p>1) ия;</p> <p>2) жоқ;</p> <p>3) бұл тұжырымда мақаладағы</p>	<p>1. Қорғауға ұсынылған қағидат дәлелденген. Себебі зерттеушінің ғылыми теориялық және практикалық мәселелерді нақты дереккөздерден алынған, ғылыми базасы қалыптасқан, ғылыми дәйектер мен тілдік материалдарды ұтымды пайдалана білген;</p> <p>2. Диссертанттың қорғауға ұсынған қағидатты тривиалды емес. Өйткені зерттеу жұмысы бірнеше ғылымдар тоғысындағы жаңаша зерттеу бағыты негізінде таңдалған.</p> <p>3. Виртуалды коммуникациядағы тілдік жаңартпаларды кодификациялау мен лексикографиялауға қатысты лингвокоммуникативтік зерттеу жүргізуінің нәтижесінде алынған тұжырымдары мен қорытындылары, IT технология саласындағы неологизмдердің лингвистикалық ерекшеліктерін көрсетудегі ізденістері жаңа.</p> <p>4. Виртуалды коммуникациядағы тілдік жаңартпаларды кодификациялау мен лексикографиялауға бағытталған зерттеу жұмысының қолданылу деңгейі кең, себебі интернет коммуникация саласы қоғамның барлық құбылыстарын қамтитын, тұтастай әлеуметтік институттарға қатысы бар қоғамдық қатынастар мен тілдің үлкен бір құрамдас бөлігі саналады.</p> <p>5. Зерттеу жұмысының негізгі мазмұны Scopus мәліметтер базасына енетін халықаралық басылымдарда 1 (бір) мақала, ҚР ҒжЖБМ Ғылым және жоғары білім саласындағы сапаны қамтамасыз ету комитеті бекіткен басылымдарда 8 (сегіз) мақаласы жарияланып, диссертацияда көрініс тапқан.</p>

		ереженің дәлелденгенін тексеру мүмкін емес.	
8.	Дәйектілік қағидаты. Дереккөздер мен ұсынылған ақпараттың дәйектілігі.	8.1 Әдіснаманы таңдау - негізделген немесе әдіснама нақты жазылған 1) ия ; 2) жоқ.	Диссертациялық жұмыстың әдістемесін таңдау сапалы негізделген, қолданылған зерттеу әдістері диссертациялық жұмыстың мазмұнында нақты сипатталған. Тақырыпқа қатысты басшылыққа алынған дереккөздер мен ғылыми әдебиеттер зерттеу жұмысының ғылыми-әдіснамалық негізі ретінде тиімді қолданылған. Зерттеу жұмысының әдістемесі тақырып пен жұмыстың мақсат-міндеттеріне сай таңдалған. Диссертациялық жұмыстың кіріспесінде берілген топтастыру және сұрыптау, лингвистикалық бақылау, салғастырмалы және типологиялық сипаттау, статистикалық, проекциялау, мәтінді интерпретациялау, модельдеу, корпуслық талдау секілді көптеген әдіс-тәсілдерді кеңінен ұтымды қолдана білген.
		8.2 Диссертация жұмысының нәтижелері компьютерлік технологияларды қолдану арқылы ғылыми зерттеулердің қазіргі заманғы әдістері мен деректерді өңдеу және интерпретациялау әдістемелерін пайдалана отырып алынған: 1) ия ; 2) жоқ.	Диссертациялық жұмыстың нәтижелері компьютерлік технологияларды қолдану арқылы ғылыми зерттеулердің қазіргі заманғы әдістері мен деректерді өңдеу және интерпретациялау әдістемелерін пайдалана отырып алынған. Диссертация мазмұнында: 3 сурет, 30 кестеден тұратын арнайы компьютерлік технологияларды қолдану арқылы суретті сызбалар мен кестелер жасалған. Диссертация бойынша орындалған жұмыстарының көрсеткіштері арнайы қосымша арқылы ұсынылған.
		8.3 Теориялық қорытындылар, модельдер, анықталған өзара байланыстар және заңдылықтар эксперименттік зерттеулермен дәлелденген және расталған (педагогикалық ғылымдар бойынша даярлау бағыттары үшін нәтижелер педагогикалық эксперимент негізінде дәлелденеді): 1) ия ; 2) жоқ.	Диссертант тарапынан жасалған теориялық қорытындылар, модельдер, анықталған өзара байланыстар және заңдылықтар ғылыми зерттеулермен және эмпирикалық зерттеулермен толық дәлелденген және расталған : - виртуалды коммуникациядағы тілдік жаңартпаларды кодификациялау мен лексикографиялаудың кешенді жолдары қарастырылып, зерттеудің көптеген алғышарттары жасалып, интернет коммуникациядағы неологизмдердің қалыптасу жолдары мен функционалдық ерекшеліктері көрсетілген; - виртуалды коммуникациядағы тілдік жаңартпаларды кодификациялау мен лексикографиялаудың масс-медиялық, мультимодальділік, прагматикалық сипаттары көрсетілген; - виртуалды коммуникациядағы тілдік жаңартпаларды кодификациялау

			мен лексикографиялауға қатысты материалдар жинақталып, статистикалық талдаулар мен GitHub-та қазақ тіліндегі NLP, мәшинелік оқыту, технологиялық стартаптар бойынша бірнеше репозиторийлер берілген; - виртуалды коммуникациядағы тілдік жаңартпаларды кодификациялау мен лексикографиялауға бағытталған көпсалалы неологизмдер жүйесінің семантикалық қолданысы мен тілдік дефинициясы айқындалған.
		8.4 Маңызды мәлімдемелер нақты және сенімді ғылыми әдебиеттерге сілтемелермен расталған / ішінара расталған / расталмаған.	Диссертациялық жұмыста көптеген осы зерттеуге дейін аралықта жазылған әлемдік және отандық ғылыми әдебиеттерге шолу жасалған, ғылыми мәліметтер теориялық тұрғыдан сарапталған, дәлелді сілтемелер жасалған және де виртуалды коммуникациядағы тілдік жаңартпаларды кодификациялау мен лексикографиялауға негізделген материалдарға сенімді сілтемелермен расталған .
		8.5 Пайдаланылған әдебиеттер тізімі әдеби шолуға жеткілікті /жеткіліксіз.	Диссертациядағы пайдаланылған әдебиеттер саны жеткілікті (104). Диссертациялық жұмыста пайдаланылған әдебиеттер тақырыпқа қатысты таңдалған, барлық әдебиет диссертация мәтінінде көрініс тапқан, сілтемелері берілген.
9	Практикалық құндылық принципі.	9.1 Диссертацияның теориялық маңызы: 1) бар ; 2) жоқ.	Диссертациялық жұмыстың нәтижелері мен пайымдаулары, зерттеуде әзірленген жалпы теориялық қорытындылар тіл біліміндегі лингвокоммуникация саласындағы зерттеулердің теориялық негіздерін нақтылай түсуге үлес қосады. Сондай-ақ салааралық лингвокоммуникацияның теориялық негіздемелерін дамытуға ықпал етеді. Зерттеу жұмысындағы тілдік жаңартпалар отандық интернет кеңістіктегі тілдік қолданыстардың дамуына, ұлттық QazNLP (қазақ тіліне арналған табиғи тілді өңдеу жүйесі), AITYS (қазақ тілін автоматты түрде өңдеу жобаларының бірі), Цифрлық және онлайн сөздіктер (Sozdik.kz, Emle.kz, Soztekser.kz) жүйесінің орнығуына негіз болады.
		9.2 Диссертацияның практикалық маңызы бар және алынған нәтижелерді практикада қолдану мүмкіндігі жоғары: 1) ия ; 2) жоқ.	Диссертациялық жұмыс барысында жасалған теориялық тұжырымдар мен пайымдаулары неология, лингвокоммуникация, медиалингвистика салаларының теориясына және интернет коммуникация саласындағы неологизмдердің семантикалық мазмұнын көрсетуде, тілдік жаңартпалардың дефинициясын анықтауда өзіндік үлес қосады. Зерттеу материалдарының практикалық маңызы мынада: лексикология, ортологиялық кодификация теориясы мен практикасы, лексикография, әлеуметтік лингвистика пәндерін ұйымдастыруда, неологизмдерді жүйелеуде, Қазақ тілінің ұлттық корпусындағы (ҚТҰҚ) лексика-фразеологиялық белгіленімін әзірлеуде,

			сөздіктердегі неологизмдердің стильдік-функционалдық ерекшеліктерін көрсетуде, тіл ұстарту, тіл үйретуге арналған ІТ шешімдер мен ІТ-қосымшалар жасауда, лингвокоммуникация, медиалингвистика, қазіргі қазақ тілінің лексикологиясы секілді пәндерді оқытуда, курстық және дипломдық жұмыстар үшін пайдалануға болады. Сонымен қатар зерттеу материалдарын бұқаралық ақпарат құралдарының өкілдері, масс-медиаға қатысты мамандар, ІТ саласының мамандары кеңінен пайдалануға болады.
		9.3 Практикалық ұсыныстар жаңа ма? 1) толығымен жаңа; 2) ішінара жаңа (25-75% жаңа болып табылады); 3) жаңа емес (25% кем жаңа болып табылады).	Докторанттың практикалық ұсыныстары толығымен жаңа болып табылады. Интернет кеңістіктегі тілдік қолданыстардағы жаңа тілдік бірліктер, неологизмдер, графемалар, эмодзилер, символдар, шеттілдік қысқарған формалардың қолданысы мен мағыналық-мазмұнын практикалық тұрғыдан түсіндіруімен қатар жаңа сөздерді ресми бекітудің бес негізгі кезеңін ұсынуы жаңа (100 б.). Сонымен қатар, адресатқа әсер ету мақсатында пайдаланатын түрлі көркемдеуіш құралдар (эмотикон, стикер, GIF сурет, аудио, видео, цифрлар, таңбалар, инфографикалар) виртуалды коммуникация мәтінінде поликодты бірлік ретінде қызмет атқаратындығын анықтау ұсыныстары толығымен жаңа болып саналады.
10.	Жазу және ресімдеу сапасы.	Академиялық жазу сапасы: 1) жоғары; 2) орташа; 3) орташадан төмен; 4) төмен.	Докторанттың зерттеу жұмысындағы академиялық жазу сапасы жоғары деңгейде орындалған. Зерттеу жұмысында академиялық жазу сапасының ерекшеліктері мен талаптары толық сақталған. Диссертациядағы теориялық тұжырымдар, алынған ғылыми нәтижелер ішкі тұтастығымен және өзара бірін бірі толықтыруымен сипатталады. Диссертациялық жұмыстың орындалуы мен жаңалығы шынайы. Негізделген ғылыми тұжырымдары ғылыми этикаға сай, қорытындының деңгейлері жоғары және практикалық мәні басым. Зерттеу жұмысындағы әрбір бөлім бойынша жасалған тұжырымдары дәлелді және келесі бөлімде логикалық тұрғыдан өз жалғасын тауып отырады. Академиялық жазу сапасының ерекшеліктері нақтылық, объективтілік, қисындылық сипаты толық сақталған. Сондай-ақ жалпы қорытындылар мен практикалық ұсыныстары виртуалды коммуникациядағы тілдік жаңартпаларды кодификациялау мен лексикографиялауға негізделген. Сонымен аталған жетістіктер дайындалған диссертацияның академиялық тұрғыдан жазылу сапасының жоғары екендігін көрсетеді.
11.	Диссертацияға ескертулер.		Диссертацияның мазмұнына қатысты ұсыныс-ескертулер: 1. Диссертациялық жұмыстағы практикалық мысалдарды келтіру мен

			<p>талдау барысында «краш, токсин, кринж» секілді мысалдарды жиі қайталап кететін кездері бар. Ол мысалдарды қайталамай жұмыс мазмұнындағы басқа да мысалдарды келтіре кетсе, стилистикалық тұрғыдан орынды болар еді деп санаймыз.</p> <p>2. Виртуалды коммуникациядағы тілдік жаңартпаларға қатысты жүргізген лингвистикалық талдауларында ағылшын және батыс тілдеріне басымдық берілген де шығыс тілдері (соның ішінде қытай тілі) назардан тыс қалған. Тілдік жаңартпалардағы шығыс тілдерінің енуі мен үлесі туралы да қарастырса жұмыс сапасы арта түсер еді деп санаймыз.</p> <p>Алайда бұл ескертпелер зерттеудің ғылыми-теориялық мазмұны мен практикалық маңызына нұсқан келтірмейді.</p>
12.	<p>Докторант мақалаларының зерттеу тақырыбы бойынша ғылыми деңгейі (диссертация мақалалар сериясы нысанында қорғалған жағдайда ресми рецензенттер докторанттың зерттеу тақырыбы бойынша әр мақаласының ғылыми деңгейін зерделейді).</p>		<p>Зерттеу жұмысының негізгі мазмұны Scopus мәліметтер базасына енетін халықаралық басылымдарда 1 (бір) мақала, ҚР ҒЖЖБМ Ғылым және жоғары білім саласындағы сапаны қамтамасыз ету комитеті бекіткен басылымдарда 8 (сегіз) мақаласы жарияланып, диссертацияда көрініс тапқан. Бұл мақалаларда диссертацияның негізгі тұжырымдары жан-жақты талданып, мамандар талқысына ұсынылған. Докторанттың мақалалары диссертацияның теориялық және практикалық негізін құрайтын тарауларымен сәйкеседі және ғылыми деңгейі жоғары.</p>
13.	<p>Ресми рецензенттің шешімі (осы Үлгі ереженің 28-тармағына сәйкес).</p>		<p>Серикбаева Айжан Дүйсенбаевнаның 8D02303 – «Лингвистика» мамандығы бойынша философия докторы (PhD) дәрежесін алу үшін дайындаған «Виртуалды коммуникациядағы тілдік жаңартпалар: кодификациялау және лексикографиялау» тақырыбындағы диссертациялық жұмысына оң баға бере отырып, диссертациялық жұмысының өзектілігі өткір, мақсат-міндеттері айқын, ғылыми жаңалығы мен теориялық маңызы жоғары зерттеу ретінде бағалай отырып, еңбектің авторы философия докторы (PhD) дәрежесін алуға</p>

лайық деп санаймыз.

Ресми рецензент төмендегі шешімді қабылдады:

- 1) философия докторы (PhD) немесе бейіні бойынша доктор дәрежесін беру;
- 2) диссертацияны пысықтауға жіберу (диссертация мақалалар сериясы нысанында қорғалған жағдайлардан басқа);
- 3) философия докторы (PhD) немесе бейіні бойынша доктор ғылыми дәрежесін беруден бас тарту.

8D02303 – «Лингвистика» мамандығы бойынша философия докторы (PhD) дәрежесін алу үшін ұсынылған Серикбаева Айжан Дүйсенбаевнаның «Виртуалды коммуникациядағы тілдік жаңартпалар: кодификациялау және лексикографиялау» тақырыбындағы диссертациялық жұмысы ҚР ҒЖБМ-нің «Дәрежелер беру қағидаларының» талаптарына сай келеді.

Жоғарыда айтылғандарды негізге ала отырып, Серикбаева Айжан Дүйсенбаевнаға 8D02303 – «Лингвистика» мамандығы бойынша философия докторы (PhD) дәрежесін алуға лайықты деп есептейміз.

Ресми рецензент:

Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті, Қазақ тілі теориясы және оқыту әдістемесі кафедрасының қауымдастырылған профессоры, филология ғылымдарының кандидаты

20.06.2025 ж.

РАСТАЙМЫН: «Абай атындағы ҚазҰПУ» КЕАҚ
КАДР САЯСАТЫ БАСҚАРМАСЫНЫҢ ЖЕТЕКШІСІ
ЗАВЕРЯЮ: **С.А.Жиренов**
УПРАВЛЕНИЯ КАДРОВОЙ ПОЛИТИКИ
НАО «КазНПУ им Абая»
КОЛЫ
ПОДПИСЬ _____